
ERMENİ YANILGILARI

Prof. Dr. Bayram KODAMAN *

Ermeniler, Ağrı Dağı merkez olmak üzere, Kafkasya, İran ve Anadolu coğrafyasında dağınık halde yaşamış, M.S. 300 tarihinde Hristiyanlığın Gregoriyan mezhebini kabul etmiş ve siyasi olarak Roma, Bizans, Pers, Arap, Selçuklu, Safevi, Rus ve Osmanlı İmparatorluğu hakimiyeti altında, kültürel ve sosyal varlıklarını sürdürmüş bir kavimdir.

Yaşadıkları bu bölgelerde kültürel, sosyal ve iktisadi yönden ciddi bir varlık göstermişler ve önemli fonksiyonlar icra etmişlerse de, siyasi yönden yukarıda bahsettiğimiz imparatorlukların himayesinde, gölgesinde, idaresinde yaşadıkları için, ayrı ve müstakil bir siyasi şahsiyet olma imkanı bulamamışlardır. Bunda Ermenilerin zanaatkar, sanatkar, tüccar, esnaf olmaları münasebetiyle, idaresi altında buldukları imparatorlukların tesis ettikleri barış ortamından yararlanarak daha fazla ticaret yapmak, daha fazla para kazanmak için her tarafa dağılmalarının önemli bir rolü olmuştur. Bu itibarla, Büyük Ermenistan-Küçük Ermenistan dedikleri bölgede yaşayan diğer kavimler karşısında, siyasi birlik, siyasi güç ve kudret yani "devlet" oluşturmaya yetecek nüfus potansiyeline, hiçbir zaman sahip olamamışlardır.

Bu durum Ermenilerde, oturdukları yerleri-toprakları vatanlaştırma şuurunun olmadığını gösterir. Onlar mesleklerini icra etmek, ticaret yapmak ve para kazanmak için başka kavimlerin kalabalık olduğu yerlere, şehirlere, kasabalara bazen birkaç aile, bazen küçük bir grup ve bazen de bir mahalle olarak yerleşmişlerdir. Bu şekilde dağınık yaşamaları onların hayat tarzı ve zenginlik kaynağı olmuştur. Mesela, Osmanlı İmparatorluğu'nun genişliği ve yönetiminin de hoş

görüsü Ermenilere bu imkanı fazlasıyla sunmuştur. İstanbul'daki Ermeni nüfusu, Doğu Anadolu'daki birkaç vilayetteki Ermeni nüfusundan fazla idi. Ayrıca Bursa, İzmir, Konya, Ankara, Samsun, Trabzon gibi vilayetlerde Ermeni mahalleleri mevcuttu.

Kısaca, Ermenilerin hayat tarzı ve anlayışları, onların, siyasi varlık ve birlik olmalarını engelleyen en önemli unsur olmuştur. Bilindiği üzere Balkanlardaki Yunanlılar, Sırp, Bulgarlar gibi gayri Müslim kavimlerin nüfusları, belli bir bölgede yoğunlaştığı için, Osmanlı Devleti'ne isyan etmeleri ve ondan ayrılmaları daha kolay olmuştur.

Ermeniler, hak iddia ettikleri Doğu Anadolu'da (vilayât-ı sitte) nüfus oranının ve nüfus kesafetinin azlığı yanında, kurmak istedikleri müstakbel Ermenistan'ın sınırlarını da kesin olarak çizmekte güçlük çekiyorlardı. Zira, geçmişten kalma tarihi ve siyasi kesin bir sınırları yoktu. Ermeniler, nüfusun yüzde yüzüne yakınıni teşkil ettikleri, beşeri ve kültürel sınırları belli bir coğrafyaya sahip değildiler. Dolayısıyla, Doğu Anadolu'da ayrılıkçı bir isyanı destekleyecek ve takviye edecek beşeri ve askeri bir güç de ellerinde bulundurmuyorlardı. Osmanlı, Rus ve İran devletlerinin tebaası oldukları için siyasi birlikleri ve güçleri de söz konusu değildi.

A-Ermeni Meselesi'nin Doğuşu ve Gelişimi

XIX. yüzyıla kadar Osmanlı Devleti ile Ermeniler arasında herhangi bir ciddi problem yoktu. Ermeniler, millet sisteminin bahsettiği muhtariyet çerçevesinde, kendi vagonlarında hayatlarını rahat bir şekilde sürdürüyorlardı. Yalnız bu vagonu,

diğer kavimlerin vagonlarıyla birlikte, **Osmanlı lokomotifini (Türkler) çekiyordu. Baş makinist (pa-dışah), Osmanlı lokomotifine taktığı değişik ka-vimlere ait vagonları, belli bir hızla belli bir isti-kamete götürürken hiç mesele çıkmamıştı.**

XIX. yüzyıla **gelindiğinde makinist ihtiyarladı, lokomotif eskidi, yakacak kömür-odun azaldı, ye-terli su bulunmaz oldu. Trenin hızı azaldı. Vagon-lardaki yolcular huzursuz olmaya, makinistten-lo-komotiften şikayete başladılar.** İlk önce Rumlar, Osmanlı katarlarından 1821'de ayrılarak Milli Yu-nan lokomotifine takılmış ve farklı bir istikamette yol almaya başlamıştı. Hristiyan Avrupa'nın, Yu-nanistan Devleti'nin kurulmasına yardım ettiği bi-linen bir husustur.

1830'da Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı, 1833 Hünkar İskeleyi Antlaşması, 1839 Tanzi-mat'ın ilanı, 1854 Kırım Savaşı ve Islahat Ferman-ı gibi olaylarla, Şark Meselesi iyice alevlenmiş ve Avrupa'nın büyük devletleri (İngiltere, Fransa, Rusya), dikkatlerini tamamen Osmanlı İmparator-luğu'na (Hasta Adam) ve onun mirasına çevirmiş-lerdi. Böyle bir ortamda Bab-ı Ali sadık millet olarak gördüğü Ermenileri, devlet yönetiminde görevlendirmiş ve pek çok Ermeni bürokratını da önemli mevkilere getirmişti. Böylece Osmanlı'nın itimadını kaybeden Rumların yerini, bürokraside Osmanlı'nın güven duyduğu Ermeniler doldur-muştu. Bu durum, XIX. yüzyılın ortalarında Türk-Ermeni münasebetlerinin iyi olduğunu ve ayrıca Ermenilerin yabancı bir devletin himayesinde bu-lunmadığını göstermekteydi.

Türklerin Ermenilere bu derece güvenmesi ve idarenin her kademesinde onları görevlendirmesi üzerine; o zamana kadar İngiliz, Fransız, Rus ve Amerikan kiliselerinin dinen ilgilendiği Ermeni cemaatine, bu sefer de İngiltere, Rusya ve Fransa hükümetleri doğrudan doğruya (siyaseten) el ata-rak, onlarla yakından alakadar olmaya başladılar. Ermenilere olan bu ilginin bu şekilde birden art-ması ve siyasileşmesi elbetteki hayra alamet de-

ğildi. Nitekim, XVIII. yüzyıldan beri devam eden dinî alakaya, 1830'lardan sonra siyasi alakanın da eklenmesi üzerine, Rusya, Ortodoks Ermenilere, Fransa, Katolik Ermenilere el attı. Hindistan'ı fet-heden İngiltere de; Şark Meselesi'nde Fransa'yı dengelemek ve engellemek için Lübnan'da Dürzi-lerle, Rusya'yı dengelemek ve güneye inmesini engellemek için de Anadolu'da Ortodoks olmayan Gregoriyan Ermenilerle, siyaseten meşgul olmaya başladı.

Osmanlı Ermenilerinin, yukarıda ifade ettiği-miz gibi birinci handikabı, Müslümanlara göre nüfuslarının oran ve kesafet itibarıyla az olması ve bu az nüfusun da imparatorluğun her köşesine dağılmış bulunması; ikincisi, anayurt veya anava-tan şuurunun yokluğu ve azlığı sebebiyle hak id-dia ettikleri Doğu Anadolu'yu para kazanma gay-retiyle terk etmeleri ve haklı olarak Osmanlı top-raklarının her köşesini vatan kabul etmeleri; üçün-cü çıkmazları ise, İngiltere, Rusya ve Fransa tara-fından mezhebî ve siyasî açıdan Katolik, Orto-doks, Protestan ve Gregoriyan olarak dört kampa ayrılmaları, yani parçalanmalarındır. Bu üç büyük devlet her bir Ermeni grubuna büyük vaatler ve umutlar vererek, onları Osmanlıdan koparmışlar, Türklere-Müslümanlara karşı düşman etmişlerdir. Ayrıca, Katolik Ermeniler, Ortodoks Ermeniler, Protestan Ermeniler ve Gregoriyan Ermeniler ara-sına da fesat, rekabet ve düşmanlık sokarak, Er-menilerdeki mezhebî ve millî bütünlük ve daya-nışma ruhunu yıkmışlardır. 1819'dan itibaren ABD'nin, misyonerleri vasıtasıyla Ermenilere el attığını ve onları himaye ederek umutlandır-dığını da unutmamak lazımdır.

Bu arada pek çok Ermeni genci bazen kendi imkanlarıyla, bazen kiliselerin aracılığıyla, bazen de Avrupalı devletlerin desteğiyle Fransa, İngilte-re, İsviçre, Amerika, Rusya, Belçika gibi ülkelere giderek tahsil görmüşler ve İstanbul'a dönmüşler-dir. İstanbul, sanki Ermeni kültürünün ve uyanış-ının merkezi haline gelmişti. Ermeni aydınları, Avrupa'da çeşitli fikir akımlarının, özellikle ro-

mantizmin ve realizmin etkisinde kalarak, ilerici-ler (Aydınlıkçılar-Éclaires) ve gericiiler (Karanlıkçılar-Obscurantists) şeklinde iki büyük gruba ayrılmışlardı. Ermeni toplumu da ikiye bölündü. İngiltere ilericilerin yanında yer aldı. Her iki tarafın, İstanbul'da yaptıkları salon toplantılarında, milli ve dini meseleler tartışılıyordu. Bu toplantılarda, zamanla Ermenilerle ilgili meseleler, milli dava haline getirilmişti. Bu ise, Ermenilerin politize edilmesi anlamına geliyordu.

Nitekim, Tanzimat Dönemi'nin getirdiği havadan da istifade ederek 1841, 1847 ve 1853 yıllarında, Ermeniler kendi cemaat işlerini yönetmek için Meclis (Konsey) teşkil etmişlerdir. 1860'da Ermeni Milli Anayasası (Sahmanadrouthiun) ortaya çıktı ve 1863'te Bab-ı Ali tarafından, Ermeni Millet Nizamnamesi adı altında kabul edildi. Bu gelişmelerden ve Avrupa'nın desteğinden cesaret alan Ermeniler, gizliden gizliye Türk-Ermeni, Müslüman-Hristiyan düşmanlığını, okullar ve toplantılar sayesinde Ermeni gençlere ve aydınlarla aşıyorlardı. Ayrıca dini ve milli teşkilatlarını artırarak Anadolu'da da faaliyete başladılar. Teşkilatlanma konusunda Katoliklere Fransa, Ortodokslara Rusya ve Gregoriyanlara da İngiltere yardım ediyordu. Kısaca Ermenilerin Büyük Devletlere, Büyük Devletlerin de Ermenilere ilgisi artarken, her ikisinin Osmanlı Devleti'ne karşı tavrı ise dostane olmaktan çıkıyor, hatta hasmane olmaya kadar varıyordu. 1876, I. Meşrutiyetin ilan edilmesiyle birlikte Türk-Ermeni ilişkilerinin düzelmesi bekleniyordu. Ancak, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Osmanlıların mağlup olmasını fırsat sayan, Ermeni Patriği Nerses Varjabedyan'ın, Rusya ile işbirliğine girmesi ve Ayestefanos Antlaşmasına, Ermeniler lehine 16. maddeyi koydurması hem bardağı taşıran son damla oldu, hem de Ermenilerin gerçek niyetlerini ortaya koydu. Niyetleri, Şark Meselesini Anadolu'ya taşımak ve Avrupa'nın yardımıyla Doğu Anadolu'da bir Ermenistan Devleti kurmaktı. Bu Doğu Anadolu'dan Türklerin atılması manasına geliyordu.

Dolayısıyla Osmanlı Devleti'nin hoş görmesi beklenemezdi. Ancak, Ermeni Meselesi artık dünya politikasının ve diplomasisinin gündemine girerek enternasyonalize edilmişti. Nitekim Berlin Antlaşması'nın 61. maddesiyle Ermeniler lehine hüküm konulması, Türk-Ermeni ilişkilerini daha da gerginleştirmişti. Osmanlılar haklı olarak Ermenilere şüphe ile bakmaya başladı.

Ermeniler, Berlin Antlaşmasının 61. maddesiyle teorik olarak elde ettikleri reform isteklerini uygulamaya geçirmek ve hızlandırmak için, siyasi ve askeri teşkilatlanmaya başladılar ve bağlı oldukları meşru Osmanlı Devleti aleyhine, Avrupa ile dirsek temasına geçtiler. Nitekim 1877'de Cenevre'de Marksist eğilimli Hınçak (Çan) Cemiyeti ile 1890'da Tiflis'te ihtilalci Taşnak Cemiyeti kuruldu. İki cemiyet arasında hem siyasi fikir ayrılığı hem de ciddi bir rekabet mevcuttu. Bu onların zaafı olmuş, hiçbir zaman bir birlik ve bütünlük oluşturamamışlardır.

Bu iki cemiyet taraftarları ve kiliseler, Ermeni cemaatini silahlandırmaya koyuldular. Avrupa silah, mühimmat ve para yardımı yapıyordu. Nihayet 1891'den itibaren isyan, şiddet, baskın, suikast metodunu benimseyerek harekete geçtiler. Ancak Ermeniler, bu metotlarla Anadolu'da Ermenistan Devleti kuramayacaklarını biliyorlardı. O halde isyanla-şiddetle ne yapmak istiyorlardı?

Evvvela, Müslümanları Doğu Anadolu'dan kışkırtmak ve ermeni nüfus oranını artırmak; ikinci olarak, Türkleri tahrik ederek, kızdırarak Ermenilere saldırmalarını ve onları öldürmelerini sağlamak, sonra da Avrupa'ya dönerek "bakın Türkler Ermenileri katlediyorlar, Müslümanlar Hristiyanlara saldırıyorlar" diyerek yaygara koparmak ve Avrupa'nın kendi lehlerine müdahalesini temin etmek; üçüncü olarak Avrupalı devletlere, Doğu Anadolu'da bir Ermenistan Devleti kurdurmaktı.

Ermenilerin bu metotlarla da bir yerlere varmaları mümkün değildi. Çünkü kendileri öz kuv-

vetleriyle devlet kurabileceklerine inanmıyorlardı. Bu inançsızlık başarısızlıklarının temel sebebi olmuştur. Ayrıca, şiddetle, suikastlarla, baskınlarla, çetelerle belki Osmanlı Devleti'ni rahatsız edebilirlerdi, fakat devlet kuramazlardı. Bunu görmediler. İngiltere'nin Ermenilere "kara kaşları ve kara gözleri için" devlet kuruvermeyeceğini anlamadılar. Nitekim İngiltere, Fransa ve Rusya I. Dünya Harbi esnasında (1914-1918) aralarında yaptıkları Osmanlı topraklarını paylaşma projelerinde, Ermenistan devletine yer vermemişlerdi. Ermeniler bunun da farkına varmadılar.

Ermenilerin bu kadar saf olduğunu gören İngiltere ve Fransa, Milli Mücadele döneminde (1919-1922), Türklere karşı Ermeni kozunu kullanmak için Sevr Antlaşmasıyla Doğu Anadolu'yu Ermenilere ayırmıştı. Ermeniler bunu da ciddiye alarak Fransız saflarında Adana-Maraş'ta Türklere karşı savaşmışlar, İngilizlerin teşviki ile Doğu Anadolu'da Türklere yeniden saldırmışlardır. Buna rağmen 1921 Ankara Antlaşmasıyla, Fransızlar Ermenileri kendi başlarına terk ettiler. 1923 Lozan Antlaşması'nda İngiltere ve Fransa Ermenilerden ve Ermenistan'dan hiç söz etmemişlerdir.

1918 yılında İngiltere, artık Ermenilerle işi kalmadığı için onları ABD'ye ihale etmeye kalkışmıştır. Hatta Başkan Wilson, 14 maddelik kendi prensipleri çerçevesinde, Ermenilerle ilgilenmek ve onları Amerika'nın mandası altına alarak himaye etme arzusunu göstermiştir. Ancak İngiltere'nin, petrol bölgelerini işgal ettikten sonra, Ermenilerin külfetinden kurtulmak için, onları ABD'ye satmak istediğini anlayınca, Wilson da Ermenileri bırakmıştır. Zira Wilson, Ermenileri savunmak ve himaye etmek için 200.000 kişilik bir Amerikan ordusuna ve yılda 276.000 Amerikan dolarına ihtiyaç olduğunu görünce "astarı yüzünden pahalıya mal olacak" diye Ermeni merakından vazgeçmiştir. Ermeniler ABD'nin de herhangi bir siyasi ve ekonomik çıkarı olmadan, kendileri lehine parmağını oynatmayacağını yine de görmediler.

B- Ermeni Meselesinin Yeniden Hortlanması

24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşmasıyla Türk Devleti ve vatani resmen teşekkül etmiş ve meşruyet kazanmıştı. Artık yeni devlet milli ve üniter bir yapıya sahip olmakla da, hem Osmanlı İmparatorluğuyla şeklen bağıını kesmiş hem, de onun meşgul olduğu meselelerle uğraşmak istememiştir. Bunlardan birisi de Ermeni Meselesi idi. Türk hükümeti bu meselenin kapanmış olduğuna inanıyor ve hiç üzerinde durmuyordu. Atatürk döneminde, gerek Ermenistan gerekse diaspora Ermenileri de meselenin küllenmiş ve tarihe havale edilmiş olduğunu kabullenmeye razı olmuş gibi gözüküyorlardı.

Fakat II. Dünya Harbi'nden sonra iki kutuplu bir dünya ortaya çıkmıştı. Komünist-totaliter, kapitalist-liberal bloklar arasındaki rekabet Soğuk Savaş Dönemi'ni getirmiş ve her iki taraf birbirine karşı, her fırsatı ve her unsuru kullanıyorlardı. Türkiye, Batı bloğunda yer almakla ve NATO'ya girmekle Doğu bloğunun hedef tahtası haline gelmişti.

Bu sebeple Sovyet Rusya, Türkiye'ye karşı Ermeni kozunu kullanmayı planladı. 1965 yılında Erivan sokaklarında, Türkiye aleyhine gösteriler tertip ettirildi. Moskova'nın, Türkiye'ye ve NATO'ya karşı, Ermenileri kullanma planı hem Ermenistan'ın, hem de diaspora Ermenilerinin hoşuna gitti. Kısa zamanda Türkiye aleyhine harekete geçtiler ve ASALA terör örgütünü kurdular. Erivan-Beyrut hattı arasında, her türlü kaçakçılığı yapan diğer bir şebeke, ASALA'ya para desteği sağlıyordu. Sonuçta Sovyet dünyasında, Avrupa'da ve Amerika'da anti-Türk bir propaganda başlatıldı.

Ermeniler, seslerini ve isteklerini duyurabilmek ve dünya kamuoyunu etkilemek için 1973'te Los Angeles'ta, Türk konsolosunu öldürerek, Türkiye'ye ve Türklere karşı terör hareketi başlattılar. Bu terör Türk temsilciliklerine, Türk kuruluş-

larına ve mallarına karşı 1984'e kadar durmadan devam etti. Avrupa ve Amerikan kamuoyu, Ermeni teröründen rahatsız olmuyordu. Ortadoğu'da Kafkasya'da hesabı olan devletler Ermenileri gerektiğinde kullanmak ve kendi yanlarına çekebilmek için, onlara sempati ile bakıyorlar, Türkleri ise suçlu buluyorlardı. Ne zamanki Ermeni terörü, Avrupa ve Amerika'ya zarar vermeye başladı, o vakit ASALA'ya dur emri verdiler ve Türkiye'ye karşı PKK terör örgütünü devreye soktular.

Batılı güçlerin, Türkiye üzerinde Ermeni kozunu kullanmalarının veya kullanmaya hazır gibi görünmelerinin sebebi, hiç şüphesiz kendi ekonomik ve siyasi çıkarlarıdır. Ancak Ermenilerin veya Ermenistan'ın, Türkiye'den Doğu Anadolu'yu istemeleri, Batı'nın aklına ve mantığına uygun gelmemektedir. Zira, 1890-1915 yılları arasında, Osmanlı İmparatorluğu'nda yaklaşık 1,5 milyon toplam Ermeni varlığına, Avrupa'nın müdahalesine, desteğine ve Osmanlı Devleti'nin zayıflığına rağmen bölgenin Türk hakimiyetinde kaldığı bilinmektedir. Günümüzde ise, Doğu Anadolu'da bir tek Ermeni yokken, bölgeyi Ermenilerin almasını veya Ermenistan'a ilhakını, hayal bile etmenin imkansız olduğu görülmüştür. Bunun üzerine, Ermenistan Dağlık Karabağ'a yönlendirilmiş ve orasının işgal ve ilhakına yeşil ışık yakılmıştır.

Doğu Anadolu'da Ermeni kozunun işe yaradığı ve yaramayacağı görüldükten sonra, PKK terör örgütü vasıtasıyla Kürtler devreye sokulmuştur. Çünkü, Doğu Anadolu'da Kürt nüfusunun bulunmasının Türkiye'ye karşı oynanacak oyunları daha da kolaylaştıracağına inanılmıştır.

Bu inançla, ASALA ve PKK arasında ciddi bir ittifak sağlanmış, hatta Yunanistan'da bu ittifaka gönüllüce dahil edilmiştir. Öngörülen plana göre, PKK kullanılarak, önce Doğu Anadolu'nun Türkiye'den koparılacağı, daha sonra Van ve Van Gölü'nün kuzeyinde kalan Erzurum-Kars-Iğdır

Ardahan illerinin Ermenilere, Van-Muş-Bingöl hattının güneyinin Kürtlere verileceği vaat edilmiştir.

ASALA ve PKK terör örgütleri bu planın cazibesi ve hayali ile avunmakta veya avutulmaktadır. Halbuki Batılı emperyalist güçlerin asıl hedefi Güney Kafkasya-Bakü, Hazar ötesi, Musul-Kerkük ve Basra Körfezi petrol ve doğalgaz yataklarını, kontrol altında bulundurmaktır ve bu hedefe varabilmek için ASALA'yı, PKK'yı, Barzani'yi, Talabani'yi kullanmaktadırlar.

Sonuç

Şu anda görünen o ki, Ermeniler geçmişten ders almamaktadırlar. Geçmişte bu metotlarla bir yere varamadıkları gibi, günümüzde varmaları da mümkün değildir. Kendi öz kuvvetleriyle bunu başaramayacaklarına göre, sözde soykırım iddialarıyla, terörle ve üçüncü ülkelerin kongre kararlarıyla hiç başaramazlar. Belki geçmişte Osmanlı Devleti'ni rahatsız ettikleri gibi, bugünde Türkiye'yi rahatsız edebilirler. Ama asla başarılı olmazlar.

Ermenistan veya Ermenilerin ve bağımsız Kürdistan devleti hayaliyle yaşayan Kürtlerin çıkarı, Türkiye veya Türklerle dostane ilişkiler içinde bulunmasında yatmaktadır. Hasmane ve düşmanca tavır her iki tarafa özellikle de Ermenistan'a ve Kürtlere zarar verecektir. Ermenilerin ve Kürtlerin bunun farkında olması, dolayısıyla emperyalist devletlerin maşası olmaktan ve Türklerle-Türkiye ile uğraşmaktan vazgeçmeleri temennimizdir.

* Süleyman Demirel Üniversitesi Tarih Bölümü